

Qosimov Akmal

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Magistratura 2 bosqish talabsi

E-mail: aiskandarovich@gmail.com

tel: +998944647537

DTPI Raqamli Iqtisodiyot kafedra mudiri,

Ph.D Turabeyeva K.U. taqrizi asosida

GREEN ECONOMY: THEORETICAL ASPECTS AND RELEVANCE

Abstrakt: The article presents a theoretical analysis of the concept of the green economy, approaches to its understanding, implementation conditions, and its significance for enterprises. The study demonstrates that the instability of global development trends and modern challenges make it necessary to develop new economic models. Many of these models focus on building economic relations that consider environmental factors—for example, the green economy model has become widely adopted.

Keywords: Keywords: Green economy, environmental factors, natural resources, sustainable development.

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ И АКТУАЛЬНОСТЬ

Аннотация: В статье проводится теоретический анализ концепции зеленой экономики, подходы к ее пониманию, условия реализации, а также значимость для предприятий. В результате исследования показано, что неустойчивость сложившихся в мире тенденций развития и современные вызовы делают необходимым формирование новых моделей экономики. Многие из них сосредоточены на выстраивании экономических отношений с учетом экологических факторов – так, например, широкое распространение приобрела модель зеленой экономики.

Ключевые слова: Зеленая экономика, экологические факторы, природные ресурсы, устойчивое развитие.

YASHIL IQTISODIYOT: NAZARIY JIHATLARI VA DOLZARBLIGI

Annotatsiya: Maqolada yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining nazariy tahlili, uni tushunishga yondashuvlar, amalga oshirish shartlari va korxonalar uchun ahamiyati keltirilgan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, global rivojlanish tendentsiyalarining beqarorligi va zamonaviy muammolar yangi iqtisodiy modellarni ishlab chiqishni talab qiladi. Ushbu modellarning aksariyati atrof—muhit omillarini hisobga oladigan iqtisodiy munosabatlarni o'rnatishga qaratilgan—masalan, yashil iqtisodiyot modeli keng qo'llanila boshlandi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, atrof-muhit omillari, tabiiy resurslar, barqaror rivojlanish.

Kirish.

Dunyoda ishlab chiqarish quvvatlarini uzluksiz oshirish davrida iqtisodiy o'sishni ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilish hisobiga mutlaq ustuvorlikka aylantirish tendensiyasi kuzatildi. Ammo XX asr oxiridan boshlab iqtisodiyotni rivojlantirishning yangi yo'llarini topish masalasi dolzarb bo'lib qoldi, bunda ushbu jihatlar ham hisobga olinadi. Tabiiy resurslardan noo'rin foydalanish va ekologik omillarni e'tiborsiz qoldirish qanday oqibatlarga olib kelishi mumkinligini anglash yangi iqtisodiy konsepsiyalar va modellarning, jumladan, yashil iqtisodiyot kabi tushunchalarning paydo bo'lishiga olib keldi.

Butunjahon Yovvoyi Tabiat Fondi mutaxassislarining fikriga ko'ra, ekologik mas'uliyatli ishlab chiqarish va iste'mol jamiyat va butun dunyoning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining kafolati hisoblanadi. Yashil iqtisodiyotga o'tish shunchaki trend emas, balki, avvalo, misli ko'rilmagan iqtisodiy rivojlanish va ekologik tanazzul o'rtasidagi nomutanosiblikning keskinlashuvi tufayli yuzaga kelgan haqiqiy zaruratdir. XX asr oxiridan kuzatilayotgan jahon YAIMining tez o'sishi insoniyatga ko'plab qulayliklarni taqdim etdi va hayot darajamizni bir necha barobar oshirdi. Ammo bu rivojlanish, shu bilan birga, tabiiy resurslarning sezilarli darajada tugatilishi hisobiga ham erishildi. Natijada, chuchuk suv va oziq-ovqat yetishmovchiligi, iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning qisqarishi va boshqa ko'plab ekologik muammolarni keltirib chiqardi.

Ushbu maqolaning maqsadi yashil iqtisodiyot konsepsiyasining nazariy aspektlarini va uning korxonalar uchun ahamiyatini ko'rib chiqishdir. Bizningcha, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish qadriyatlarini, kompaniyalar ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy muhitining uyg'un uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlash uchun eng istiqbolli konsepsiyalardan biridir. Mavzuning dolzarbligi Rossiyada ham ortib bormoqda. Shunday qilib, 2017 yildan boshlab yashil iqtisodiyot davlat darajasida birinchi marta muhokama qilindi: yangi ekologik-iqtisodiy ustuvorliklar 2017 yilda Rossiya Federatsiyasi Prezidenti tomonidan Rossiya Federatsiyasi Hukumatiga,

vazirliklar va mintaqalarga yuborilgan topshiriqlar ro'yxatida, Rossiya Federatsiyasi Davlat Kengashining "Rossiya Federatsiyasining ekologik rivojlanishi kelajak avlodlar manfaatlariga" mavzusidagi yig'ilish yakunlari asosida quyidagicha shakllantirildi: "Rossiyaning ekologik barqaror rivojlanish modeliga o'tishini ta'minlash, bu esa mamlakatning tabiiy kapitalidan samarali foydalanishni uzoq muddatda ta'minlaydi, shu bilan birga ekologik tahdidlarning inson salomatligiga ta'sirini bartaraf etish" [1].

Yashil iqtisodiyot» atamasini tushunishga bo'lgan yondashuvlar.

Darhaqiqat, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uning asoslari 80-yillarning oxirida shakllantirilgan. Yashil iqtisodiyot g'oyasining paydo bo'lish tabiatini yaxshiroq tushunish uchun, hozirgi kunda eng keng tarqalgan barqaror rivojlanish ta'rifiga murojaat qilaylik, bu ta'rifni 1987 yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan boshqarilgan G. X. Brundtlandning komissiyasi taklif qilgan: «Bu rivojlanish hozirgi avlodning ehtiyojlarini qondirishni ta'minlaydi, kelajak avlodlarning hayotiy ehtiyojlariga tahdid solmasdan» [2]. Barqaror rivojlanish iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatlarni o'z ichiga olgan uch qismli konsepsiyani tashkil etadi.

Aynan shu oxirgi jihat yangi iqtisodiy modellarning paydo bo'lishiga olib keldi, bu modellarning asosiy maqsadi – tabiiy resurslarni keyingi avlodlar uchun saqlash, mavjud ekotizimlarning degradatsiyasini oldini olishdir. Shu sababli bir nechta konsepsiyalar keng tarqaldi:

- yashil iqtisodiyot (green economy);
- yashil o'sish asosidagi iqtisodiyot (green growth);
- past karbonli iqtisodiyot (low-carbon economy);
- bioiqtisodiyot (bioeconomy);
- ko'k iqtisodiyot (blue economy);
- aylanish iqtisodiyoti (circular economy).

Ekologik jihatlarni hisobga olgan holda kompaniyalar ishlab chiqarish faoliyatining yangi iqtisodiy modellari ko'pligiga qaramay, ko'plab mualliflar ularning barchasi aynan yashil iqtisodiyotning turlari ekanligi fikriga amal qiladilar [3].

Shunday qilib, barqaror rivojlanish konsepsiyasining tarafdorlari iqtisodiy rivojlanishning tabiiy resurslarni cheksiz va noo'rin foydalanishga asoslangan shakli uzoq muddatli istiqbolda barqaror bo'la olmaydi, deb ta'kidlashadi. Yashil iqtisodiyotning mohiyatini tushunish bo'yicha yondashuvlarga kelsak, ilmiy adabiyotda yagona nuqtai nazar mavjud emas. Adabiyotda yashil iqtisodiyotga asos bo'lgan g'oyalarga muvofiq bir necha yondashuvlar ajratilgan:

- kambag'allik muammosini hal etish g'oyasi;
- energiyani tejash va alternativ energiya manbalariga o'tish g'oyasi;
- yangi turdagi iqtisodiyot g'oyasi.

Birinchi yondashuvning asosi Birlashgan Millatlar Tashkiloti Atrof-muhit dasturining (UNEP) "Yashil iqtisodiyotga yo'l: barqaror rivojlanish va kambag'allikni yo'qotish yo'li" nomli hisobotiga asoslanadi. Ushbu dastur ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot «odamlarning farovonligini oshiradi va ijtimoiy adolatni ta'minlaydi, shu bilan birga, atrof-muhit xavflarini va uning degradatsiyasini sezilarli darajada kamaytiradi» [4].

Ikkinchi yondashuv amaliy xarakterga ega bo'lib, yangilanadigan energiya manbalarini faol foydalanishga qaratilgan bevosita amaliy harakatlar bilan bog'liqdir. E'tiborga loyiq jihat shundaki, barcha rivojlangan mamlakatlar bir necha yildan beri ushbu maqsadga qonuniy darajada erishishga intilmoqdalar: masalan, Germaniyada 2011 yildagi Yangilanadigan energiya manbalari to'g'risidagi qonunda ularning ulushini 2040 yilga qadar 65% ga oshirish ko'zda tutilgan.

Uchinchi fikrlar guruhi yashil iqtisodiyotning yangi turdagi iqtisodiyot sifatida alohida kontseptual ajratilishini zarur deb hisoblaydi, bunda ekologizatsiya jamiyatning barcha sohalarini qamrab olib, davlat, biznes va jamiyat o'rtasida o'zaro aloqalarni ta'minlaydi.

Shuningdek S.V. Bochko yashil iqtisodiyotni XXI asrning yangi ijtimoiy-ekologik fenomeni sifatida ko'rib chiqadi [5].

2. Yashil iqtisodiyotga o'tish shartlari va uning korxonalar uchun ahamiyati

BMT hujjatlariga muvofiq, belgilangan natijaga erishish quyidagi majburiy shartlar bajarilganda amalga oshadi:

- tabiiy resurslardan samarali foydalanish;
- tabiiy kapitalni saqlash va oshirish;
- ifloslanishni kamaytirish;
- past karbonli chiqindilar;
- ekotizim xizmatlari va biologik xilma-xillikning yo'qolishining oldini olish;
- daromad va ish o'rinlari o'sishi [4].

Barcha sanab o'tilgan shartlarni bajarish davlatdan umumiy ravishda va har bir korxonadan alohida katta sa'y-harakatlarni talab qiladi. Shu bilan birga, davlat rahbarlari faqatgina yangilanadigan energiya manbalariga, qishloq xo'jaligi va turizmga investitsiyalarni jalb qilibgina qolmasdan, balki mamlakatlarda kambag'allik darajasini kamaytirish, ish o'rinlarini yaratish va aholining umumiy farovonligini yaxshilash bo'yicha choralar ko'rishlari kerak. Shuningdek, biz yashayotgan dunyoning xilma-xilligi va alohida mamlakatlarning o'ziga xos xususiyatlari (iqlim sharoitlari, qonunchilik, mentalitet va boshqalar) sababli, hozirgi vaqtda yashil prinsiplar asosida iqtisodiyotni shakllantirishga bo'lgan yagona yondashuv mavjud emasligini ta'kidlash lozim. Turli mamlakatlar va hatto

mintaqalarda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin.

Albatta, yashil iqtisodiyotga o'tish, avvalo, davlatning qo'llab-quvvatlashi orqali amalga oshirilishi kerak. Biroq, yashil iqtisodiyot dasturlarini amalga oshirish yukining asosiy qismini korxonalar o'z zimmasiga oladi. Shu bilan birga, kompaniyalar o'z faoliyatlari uchun foydalarini aniq tushunishlari kerak. Shuning uchun, biz yashil iqtisodiyot prinsiplari asosida ishlab chiqaruvchi kompaniyalar erishishi mumkin bo'lgan asosiy maqsadlarni ajratib ko'rsatdik:

- hamkorlik aloqalarini yo'lga qo'yish;
- ijtimoiy mas'uliyatli kompaniya imidjini yaratish, mijozlar sadoqatini oshirish;
- yashil iqtisodiyot prinsiplari joriy etilishi natijalari bo'yicha noliy moliyaviy hisobotda natijalarni e'lon qilish orqali investorlarni jalb qilish;
- jahon reytinglarida qatnashish;
- uzoq muddatli davrda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish;
- aksionerlik qiymatini oshirish;
- trendlarni kuzatish.

Shuni ta'kidlash kerakki, yashil iqtisodiyot prinsiplari samarali joriy etilishi uchun maqsadlar, vazifalar va vositalarni aniq tushunish juda muhimdir – faqat hisobot uchun amalga oshirilgan tadbirlar kerakli natijalarni bermaydi, balki kompaniyaga zarar etkazishi mumkin. Yashil iqtisodiyot mohiyatini chuqur tushunish kompaniyalarga o'z ishlab chiqarish muhitini sifatli ravishda o'zgartirish va belgilangan maqsadlarga erishish imkonini beradi.

Xulosa:

Yashil iqtisodiyot – bu tabiiy resurslarni tejash, ekologik barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy adolatni saqlashga qaratilgan iqtisodiy model bo'lib, u hozirgi va kelajak avlodlar uchun hayotiy ehtiyojlarni qondirishda muhim ahamiyatga ega. Yashil iqtisodiyotning samarali joriy etilishi uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, hamda kompaniyalar tomonidan ushbu g'oyalarni amalga oshirishga tayyorlik talab etiladi. Tabiiy resurslarni samarali ishlatish, ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va ijtimoiy farovonlikni oshirish bo'yicha amalga oshirilgan barcha tadbirlar, kompaniyalar va butun jamiyat uchun foydali bo'ladi.

Biroq, yashil iqtisodiyot prinsiplari faqatgina hisobot uchun amalga oshirilgan tadbirlar emas, balki chuqur tushunish va ularga jiddiy yondashishni talab qiladi. Buning uchun kompaniyalar o'zlarining faoliyatini ekologik va ijtimoiy jihatdan yaxshilashga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishlari va samarali amalga oshirishlari zarur. Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni har bir mamlakatda va regionda

o‘ziga xos bo‘lib, uning muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun maxsus shartlar va imkoniyatlarni hisobga olish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1.Официальные сетевые ресурсы Президента России: [сайт]. – URL: <http://www.kremlin.ru/acts/assignments/orders/53775> (дата обращения: 10.04.2022).

2. Наше общее будущее. Доклад международной комиссии по окружающей среде и развитию (МКОСР): пер. с англ. / под ред. и с посл. С. А. Евтеева и Р. А. Перелета. – Москва: Прогресс, 1989. – 376 с. – ISBN: 5-01-001747-4.

3.Зелёная экономика и цели устойчивого развития для России: коллективная монография / под науч. ред. С. Н. Бобылёва, П. А. Кирюшина, О. В. Кудрявцевой. – Москва: Экономический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова, 2019. – 284 с. – ISBN 978-5- 906932-32-7.

4. Навстречу «зеленой» экономике: пути к устойчивому развитию и искоренению бедности – обобщающий доклад для представителей властных структур // ЮНЕП. 2011: [сайт]. – URL: <http://www.unep.org/greenecconomy/> (дата обращения: 09.04.2022).

5. Бочко В.С. Зеленая экономика: содержание и методология познания // Journal of New Economy. – 2016. – № 3 (65). – С. 5-13.

6. Sardor M. Lean Production: Qishloq Xo ‘Jaligi Klasterlari Resurslarini Samarali Boshqarishning Zamonaviy Konsepsiyasi Sifatida //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 30. – С. 340-343.